

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки дошкільної та початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістра
(освітній ступінь)

на тему:

**«ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА Г.СПЕНСЕРА ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ
В СУЧАСНІЙ ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ РОБОТИ ЗАКЛАДІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»**

Виконала: студентка 2 курсу, групи ДО-21м
спеціальності 012 «Дошкільна освіта», ОС «магістр»
(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

Гуті Ганна Вячеславівна
(прізвище та ініціали студента)

Керівник канд.філол.наук, доц. Курило О.Й.
(прізвище та ініціали)

Рецензент канд.пед.наук, доц. Ваколя З.М.
(прізвище та ініціали)

Мукачево – 2019р.
ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ГЕРБЕРТА СПЕНСЕРА	9
1.1. Життєвий і творчий шлях Герберта Спенсера	9
1.2. Світогляд Герберта Спенсера	20
1.3. Концепція індивідуального виховання	38
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ Г. СПЕНСЕРА В ПРАКТИКУ РОБОТИ СУЧАСНИХ ЗДО	48
2.1. Г. Спенсер про зміст навчання і виховання та роль батьків	48
2.2. Шляхи розумового розвитку дитини	55
2.3. Особливості морального виховання дитини	63
2.4. Теоретичні основи фізичного виховання	69
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	83

ВСТУП

У цілях, пріоритетах і принципах національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті підкреслюється, що головна мета української системи освіти - створити умови для розвитку й самореалізації кожної особистості, формування покоління, здатного навчатися упродовж життя, створювати й розвивати цінності громадянського суспільства.

У дитячі роки складаються основи інтелекту людини, формуються різноманітні потреби, погляди, ідеали, тому цей період є найбільш сприятливим і відповідальним. Емоційна сфера дитини гостро реагує на звуки, явища та форми навколишнього світу, а тому особливо сприятлива до зовнішніх впливів.

Особливу увагу в теорії і практиці дошкільного виховання сьогодні приділяють проблемі індивідуального розвитку дитини. Відомо, що «індивідуальний підхід» як принцип навчання і виховання дітей завжди був присутній у дошкільній педагогіці, проте його сутність завжди залишається відкритим питанням для подальших наукових досліджень. Внаслідок цього в педагогічній практиці поширилася думка про те, що здійснити індивідуалізацію в умовах суспільного дошкільного виховання досить складно.

Тим часом, у сучасних концепціях дошкільного виховання відзначається важливість диференціації й індивідуалізації навчально-виховного процесу відповідно до індивідуальних здібностей, нахилів, інтересів і потреб кожної дитини. Окремі аспекти цієї проблеми були розкриті в працях українських вчених у галузі дошкільної педагогіки й дитячої психології (Л.Артемова, А.Богущ, В.Галузинський, Г.Григоренко, В.Котирло, О.Проскура та ін.).

Уже в перших дослідженнях суспільного дошкільного виховання у нашій країні /О. Дорошенкова, Н. Лубенець, Е. Малицька, С. Русова й ін./ ми знаходимо важливі для сучасної теорії і практики дошкільного виховання положення про необхідність проведення індивідуального виховання у

зкладах для виховання і навчання дітей дошкільного віку. У своїх пошуках ентузіасти нового виховання спирались на досвід та ідеї видатних педагогів минулого, серед яких значне місце належить й англійському філософу-еволюціоністу Герберту Спенсеру (1820-1903 роки).

Світова популярність Герберта Спенсера як ученого, котрий поєднав у своїй теорії індивідуального виховання дані багатьох наук, була предметом розгляду теоретиків і практиків дошкільного виховання протягом усього ХХ сторіччя. У центрі педагогіки Г. Спенсера містяться: по-перше, проблема саморозвитку дитини; по-друге, питання про створення для успішного саморозвитку спеціальної системи виховання і навчання, у якій центральну роль відіграє природний метод виховання і підготовка батьків до своїх обов'язків; по-третє, зміна освітніх програм, відмова від неефективних форм роботи й вивчення застарілих, на думку Г. Спенсера, предметів; по-четверте, необхідність для педагога і батьків вивчати дитину для того, щоб сприяти її успішному фізичному й духовному розвитку.

Заснована на методі природного виховання, педагогічна концепція Герберта Спенсера надзвичайно популярна у всьому світі завдяки двом головним тезам - свободі й самостійності. У нього свобода, яку одержує дитина для індивідуального розвитку, - це не свавільність дій, а дотримання дисципліни при їхньому виконанні. Головне завдання виховання, за Г. Спенсером, полягає у тому, «щоб людина вмiла керувати своїми вчинками у всіх сферах діяльності і за будь-яких обставин; щоб вона знала, як поводитись зі своїм тілом, як розвивати свій розум, як вести справи, як виховувати дітей, як бути добрим громадянином, як користуватися тими благами, якими надiлила нас природа, як використовувати наші здібності, щоб зробити найбільшу користь собі та іншим людям» [51, с.30].

Актуальність дослідження зумовлена соціальними, історико-педагогічними чинниками, а також потребами подальшого розвитку теорії і практики навчання й виховання дітей на сучасному етапі. Виходячи з цього, заслуговують на увагу праці Герберта Спенсера, який: в центр педагогічної

концепції поставив дитину, її розвиток, виховання та навчання; визначив нові підходи до індивідуалізації виховання і навчання дітей, що набуває особливого значення при визначенні способів реформування системи методів виховання на сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти; розробив концепцію про різноманітність і варіативність змісту й методів громадського виховання дітей у системі освіти, що стали одними з основних принципів Закону України про дошкільну освіту.

При цьому слід наголосити на тому, що педагогічна спадщина Герберта Спенсера, починаючи з 30-х років минулого століття, у вітчизняній педагогіці висвітлювалася тільки в критичному плані, відповідно до ідеологічних установок, які панували на той час. До того ж, не всі етапи розвитку педагогічних поглядів Герберта Спенсера за кордоном знайшли висвітлення в нашій історії педагогіки. Ось чому очевидним є необхідність відновлення історичної справедливості стосовно життя, діяльності й педагогічної спадщини філософа, педагога-гуманіста зі світовим ім'ям.

Актуальність проблеми визначила вибір **теми** нашого дослідження «Педагогічна спадщина Г.Спенсера та її використання в сучасній теорії і практиці роботи закладів дошкільної освіти».

Мета дослідження передбачає вивчення і системний аналіз педагогічної спадщини Г. Спенсера та особливості її використання в сучасній теорії і практиці роботи закладів дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження - педагогічна спадщина Г. Спенсера.

Предмет дослідження – використання концепції індивідуального виховання Герберта Спенсера в сучасній теорії і практиці роботи закладів дошкільної освіти.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. Розкрити оригінальність і специфічність педагогічної концепції індивідуального виховання дітей.

2. З'ясувати рівень дослідженості педагогічної діяльності Г.Спенсера та його «природного методу» індивідуального виховання дітей у зарубіжній і вітчизняній педагогічній науці.

3. Проаналізувати філософські й психологічні погляди Герберта Спенсера як основу його педагогічної теорії.

4. Визначити й теоретично обґрунтувати шляхи реалізації індивідуального підходу до виховання за Г. Спенсером у галузі розумового, морального та фізичного виховання в сучасній теорії і практиці роботи закладів дошкільної освіти.

Відповідно до мети та завдань визначено **комплекс основних методів дослідження**: історико-педагогічний, теоретичний і системно-структурний методи використовувалися з метою систематизації теоретичних ідей Г.Спенсера щодо процесу навчання, узагальнення та систематизація історичних матеріалів - у ході вивчення педагогічної спадщини, філософських соціологічних та психологічних основ педагогічних поглядів Г.Спенсера; ретроспективний - для виявлення і врахування прогресивних педагогічних ідей Г. Спенсера досліджуваного періоду в умовах сучасних підходів до виховання і навчання дітей.

База педагогічного дослідження: Лавківський ДНЗ.

Практична значущість дослідження: систематизована й критично осмислена педагогічна діяльність Герберта Спенсера; подана характеристика розробленої ним філософсько-психологічної концепції індивідуального виховання дітей і педагогічних умов її реалізації в сучасній теорії і практиці роботи закладів дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дипломної роботи представлено на науково-методичних семінарах кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти.

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Дослідження творчої спадщини англійського філософа Г. Спенсера в контексті обґрунтування реалізації концепції індивідуального виховання дітей уможлиблює зробити висновки про її важливість та актуальність для розвитку теорії і практики сучасної освіти й виховання.

Герберт Спенсер розвинув нову філософію виховання, в якій провідне місце посідає індивідуальний підхід до виховання дитини під яким він розумів організацію процесу навчання і виховання з урахуванням індивідуальних особливостей тих, кого навчають і виховують. Заснована на методі природного виховання, його педагогічна концепція є цікавою завдяки двом головним тезам – свободі й самостійності. У дитини розвивається самостійність і спрямованість її на вміння самостійно знаходити способи для розв'язання тієї або іншої проблеми. Педагогічна концепція Г. Спенсера будувалась на педагогічних працях Дж. Локка, Ж.-Ж. Руссо, Й. І. Песталоцці, Ф. Фребеля, з одного боку, а з іншого – на власних спостереженнях. Підґрунтям педагогічних поглядів Спенсера стали його філософські, соціологічні й психологічні погляди, а також світогляд і неавторитарні методи викладання його батька, Вільяма Спенсера. Приводом до розробки педагогічної концепції стали соціально-економічні зміни, які відбувалися в Англії другої половини ХІХ століття. Саме цей період характеризувався інтенсивним розвитком соціально-педагогічної думки, загостреною увагою до багатьох проблем освіти і виховання. І саме Г. Спенсер був одним із видатних мислителів, які активно впливали на розвиток освіти й виховання у цей період, розробляючи його концептуальні основи. Високими темпами розвивалися природничі науки, що призвели до виникнення нових течій у філософії, психології, педагогіці. Всі ці зміни потребували від освіти й виховання нових підходів і методів до викладання і реформування освіти в цілому з новими орієнтирами на розвиток особистості індивіда. Це стало провідною ідеєю педагогічної спадщини Г. Спенсера.

Філософські погляди Г. Спенсера ґрунтувалися на концепції позитивізму, одним з фундаторів якої він був. Основною ідеєю позитивістів була освіта, яка розвивається у результаті розвитку людини. Саме розвиток освіти міг, на думку Г. Спенсера, гарантувати стабільний прогрес суспільства та рівноправну свободу громадян.

Соціологія, на думку Г. Спенсера, не тільки описує суспільний розвиток, а й формує його закони. Г. Спенсер розподілив суспільства за типами і вищим уважав капіталістичне, яке буде приділяти увагу вихованню громадян, забезпеченню їхньої свободи й розвитку творчої активності. Адже індивідуальна свобода була найвищою цінністю для англійського філософа.

Г. Спенсер створив об'єктивну й суб'єктивну психологію та визначив завдання психології як науки. Він детально дослідив питання виникнення поведінки, волі, характеру. Всі ці дослідження, безумовно, вплинули на розробку педагогічної концепції і сформували нові підходи до викладання та виховання, про які Г. Спенсер детально писав у своїй педагогічній праці «Виховання розумове, моральне й фізичне».

У сформульованій педагогічній концепції Г. Спенсер розглянув важливе питання про роль школи і батьків у вихованні дитини, про комплекс знань, які з погляду еволюції є найбільш необхідними як основа будь-якої освіти, про основні способи застосування індивідуального підходу до виховання, які повинні знати батьки, вихователі та вчителі в процесі виховання дітей. Саме батьки, на його думку, повинні знати правильні методи розумового, морального та фізичного виховання. Герберт Спенсер наголошував на важливості введення курсу педагогіки до шкільної програми навчання. Він підкреслював важливість природничо-математичних предметів і що викладання не повинно бути авторитарним. Дітям треба, вважав англійський філософ, більше розповідати й показувати, звертаючи увагу на їхні індивідуальні здібності.

Головною метою розумового виховання Г. Спенсер уважав саморозвиток індивідуальних якостей дитини, заснований на природному

методі. Саме малювання, спостережливість і допитливість, на думку Спенсера, займають важливе місце в процесі розумового розвитку дітей. Проголошуючи природний метод у навчанні, він наполягав на скасуванні раннього навантаження на розум дитини, заміні системи заучування напам'ять словесними уроками й практичним навчанням на природі, введенні системи наочного навчання, поданні дітям знань у привабливій формі.

Розвивав Г. Спенсер і дидактичні принципи, серед яких новими були принцип виховання дитини згідно з історичним етапам розвитку людства; принцип саморозвитку в широкому розумінні; принцип позитивного емоційного впливу.

Цікавими є погляди Г. Спенсера щодо морального виховання дітей, головною метою якого повинно стати виховання доброго громадянина. Для цього треба брати до уваги спадкоємний фонд задатків і здібностей, стереотип поведінки, вироблений у процесі індивідуального життя і духовні потреби. Метою виховання як волі є самовиявлення, самовияв, самореалізація дитиною як активно-діяльної істоти, споконвічно закладених у ній природою фізичних і духовних сутнісних сил. Багато уваги англійський філософ приділяв питанню моральної дисципліни, розвитку поведінки та вмінню вести сім'ю.

Важливим є аналіз процесу фізичного виховання в Англії наприкінці XIX – початку XX століття, зроблений Г. Спенсером. Він наголошував на важливості природного методу та індивідуальних особливостей дитини щодо їжі, одягу, фізичних вправ, ігор. Г. Спенсер уперше порушив питання про важливість фізичного виховання не тільки хлопчиків, а й дівчат.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>